

על שלבים בתבנית ההפסק

יהושע בלאו

א. נשילת תנועה קצרה סופית בהפסק; ב. הארכת תנועה קצרה בהפסק; ג. העתקת הטעם בהפסק להברה סגורה סופית מקורית; ד. שינוי איכות התנועה המוטעמת בהפסק; ה. סיכום.

מאמר זה דן בצורות ההפסק, ומציע להבחין בהן רבדים היסטוריים.¹ אפשר להבחין בארבעה שלבים בתצורת ההפסק:

א. נשילת תנועה קצרה סופית בהפסק

השלב הקדום ביותר מזכיר את תבנית ההפסק בערבית הקלסית. בשלב זה, כמו בערבית הקלסית, נשלו בהפסק תנועות קצרות סופיות, אך נשתמרו בהקשר. כך התהוו מתוך *itta'ka, *imma'ka, *ba'ka, *la'ka, *kulla'ka, *ota'ka² הצורות אַתָּה, עֲמָךְ, בָּךְ, לְךָ, פְּלָךְ, אוֹתָךְ בהשלט ה-a הסופית.² צורות הפסק אלו משקפות שלב מאוחר מן השלב המשתקף בצורות ההקשר, שהרי צורות ההקשר שמרו על תנועותיהן הקצרות הסופיות ועל קוצרה של ההברה המוטעמת, ואילו צורות ההפסק השילו את ההברות הקצרות הסופיות.³

1 החומר שהמאמר מתבסס עליו שאוב מספרו הכולל והחשוב של בן-דוד על ההפסק: 'בן-דוד, צורות הקשר וצורות הפסק שבמקרא: תחביר וטעמי המקרא, ירושלים תשנ"ה. הספר הוא עבודה סינכרונית צרופה, ואילו מאמר זה הוא ניסיון של ניתוח דיאכרוני. אולם יש להדגיש כי ללא היסודות שבנה בן-דוד מאמר זה לא היה נכתב.

2 בן-דוד (שם), עמ' 290-300.

3 על כן הצעתו של קימרון לבנות את המורפולוגיה המקראית על צורות ההפסק מתאימה לשלב השני, אך לא לראשון (ולשלישי). להצעתו ראו: א' קימרון, 'צורות הפסק – מה

תן דעתך שהנחתי לגבי צורות היסוד הטעמת מלעיל.⁴ את צורות ההפסק ניקדתי בקמץ שמוצאו בתנועת a ארוכה. ואכן אפשר שכתשלום להשמטת התנועה הסופית, נתארכה ה-a המוטעמת (כמו שנתארכה התנועה האחרונה בשמות בנפרד עם השמטת תנועת היחסות, ובניגוד לתנועה האחרונה של צורות הנסמך והפועל). אולם אין כל וודאות שאכן כך היה התהליך. ייתכן אף ייתכן שתנועת ה-a נשארה קצרה ('פתח') ולא נתארכה אלא כשחלה עליה הארכת ההפסק (עיינו להלן).

אשר לטענה שהעתיד המוארך (אשמרה) משקף צורת הפסק על דרך הקיטוע של צורת החיזוק (energicus) שבערבית הקלסית, אין לקבל דעה זו, אף על פי שהובעה שוב ושוב. כך טענו למשל ברוקלמן,⁵ ברגשטרסר⁶ וקינסט.⁷ קינסט אף הרחיק לכת להניח צורת אנרגיקוס מיוחדת yqtlā. אולם מעתק ההפסק ā < an מיוחד לערבית ואין כל זכר לקו לשון זה בעברית. אפשר אף להוכיח שאין לאנרגיקוס קשר היסטורי עם העתיד המוארך בעברית. מורן⁸ הראה שבמכתבי אל-עמארנה מגבל משמש יקטל במבנים הדומים לעתיד המוארך המקראי (אומנם בכל הגופים, לא בגוף ראשון בלבד), וליד יקטל מצויות גם צורות חיזוק בנו"ן.⁹ אם כן, הוכח שיש להפריד את יקטל (בתנועת a סופית) מצורות החיזוק, ואין אפוא לראות בו צורת הפסק. נשילת הפסק זו חדלה לפעול ותוצאותיה נתבטלו ברובן על ידי פעולות היקש נרחבות לפי צורות ההקשר, שהחזירו את התנועה שנשלה. סיבת

- טיבן? א' ממן, ש' פסברג וי' ברויאר (עורכים), שערי לשון: מחקרים בלשון העברית, בארמית ובלשונות היהודים מוגשים למשה בר-אשר, א: לשון המקרא, מסורה ולשון ימי הביניים, ירושלים תשס"ח, עמ' 92-107.
- 4 על הטעמת מלעיל כללית ועל זמנה היחסי עיינו למשל: י' בלאו, עיונים בבלשנות עברית, ירושלים תשנ"ו, עמ' 46-49.
- 5 C. Brockelmann, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der semitischen Sprachen*, I, Berlin 1908, p. 557.
- 6 ג' ברגשטרסר, דקדוק הלשון העברית, תרגם מגרמנית מ' בן-אשר, מהדורה שנייה ומתוקנת בידי י' בלאו, ירושלים תשמ"ב, עמ' 344.
- 7 B. Kienast, *Historische semitische Sprachwissenschaft*, Wiesbaden 2001, pp. 290-292.
- 8 W. L. Moran, 'Early Canaanite Yaqtula', *Orientalia*, 29 (1960), pp. 1-19
- 9 A. F. Rainey, *Canaanite in the Amarna Tablets*, II, לחומר עשיר נוסף עיינו, Leiden 1996, pp. 254-263.

היעלמה של נשילת ההפסק הייתה שהקיטוע לא זו בלבד שחדל לאפיין את ההפסק אלא אף היה מנוגד לחוש הלשון החדש של הדובר שהתאפיין בהארכת צורות ההפסק (ראו להלן, סעיף 2). כך למשל *šōraka נעתק בהפסק ל-*שׁוֹרְךָ בנשילת התנועה הקצרה הסופית בהפסק. בתקופת הארכת ההפסק נוצרה מן *שׁוֹרְךָ של ההקשר על ידי הארכת הפסק צורת הפסק חדשה: *שׁוֹרְךָ, והיא דחתה את צורת ההפסק הראשונה, שהייתה מנוגדת לנטייה החדשה להאריך את צורות ההפסק ולא לקטען.¹⁰

הצורות הקדומות בהשלת התנועה הקצרה הסופית נשתמרו בעיקר בכמה מילות יחס שכיחות ביותר בצירוף כינוי נוכח: אֶתְךָ, עִמָּךָ, בְּךָ, לְךָ, אוֹתְךָ, וכן במילה הנפוצה כל כך בְּלָךְ. מבנה זה של ההפסק הוא התבנית הקדומה ביותר של ההפסק שאפשר להגיע אליה. ראייה לקדמותה היא שנשמרה בעיקר, כאמור, במילות יחס שכיחות ביותר, ואילו ברוב המילים נעלמה על ידי פעולה רחבה של היקש. כידוע, מילים שכיחות עשויות שלא להיות מושפעות מן ההיקש,¹¹ על כן עצם הדבר שקו לשון זה נשתמר בעיקר במילים שכיחות מוכיח את קדמותו. במילים פחות שכיחות פעל בדרך כלל ההיקש ומשתקף בהן השלב המאוחר יותר של הארכת ההברה המוטעמת בהפסק. במילים אלו, שהן רוב רובה של הלשון, חדרו צורות ההקשר להפסק, ושם חלה עליהן הארכת ההפסק. ובכך: *šōra'kā, *yada'kā של ההקשר חדרו להפסק, דחו את צורות ההפסק הקדומות *šōrak, *yadak והוארכו בהפסק ל-*šōrā'ka, *yadā'ka.

גם על המילים המקוטעות שנשתמרו חלה הארכת ההפסק של השלב השני. על כך מעידה הסיומת -ךְ הקמוצה (ולא -ךְ הפתוחה, כפי שזה היה מן הסתם בתחילה, אלא אם נניח שחלה הארכת תשלום, כפי שנידון לעיל).

10 בצורה הסופית שׁוֹרְךָ מופיע קמץ סופי, כי התנועות הסופיות היו anceps, ארוכות מיסודן, שנתקצרו אחר כך. ואשר לסגול המוטעם, הוא בא כנראה בהשפעת צורת הריבוי שׁוֹרְיָךְ > *שׁוֹרְיָךְ > *שׁוֹרְיָךְ.

11 עיינו למשל: J. Blau, 'On the Preservation of Ancient Forms and Sound Shifts in Frequent Words Resisting Analogy in Hebrew and Arabic', *Semitic and Assyriological Studies Presented to Pelio Fronzaroli by Pupils and Colleagues*, Wiesbaden 2003, pp. 70-74.

(ושמא גם בדיבור, לפחות בדיבור חגיגי). קו לשון זה מוצא את ביטויו בערוצים אחדים:

א) הארכת התנועה המוטעמת בהפסק, שהוא קו הלשון הבולט בתחום ההפסק. הארכה זו גרמה להתהוותן של צורות שבסופו של התהליך נבדלו מצורות ההקשר לא רק באורך התנועה המוטעמת אלא גם במבנה המילה כולה. שהרי הארכה זו אפשרה לשמור על התנועות (שהוארכו עקב הארכת ההפסק) גם במקרים שצורות ההקשר בהן נתקצרו (בתקופה מאוחרת יותר) אגב הזזת הטעם ממלעיל למלרע. צורות ההפסק, לעומת זאת, בהכילן כעת תנועה ארוכה עקב הארכת ההפסק, שמרו על התנועה הארוכה אף בהברה פתוחה (מוטעמת) מלעילית, אגב שמירת מקום הטעם.¹⁶ ובכן: צורות ההקשר *yaša'bū, *yada'ka, *šōra'ka באות ב-a קצרה בהברה הלפני-אחרונה, והן נהפכו בסופו של דבר לִישְׁבוּ, יִדְּף, ¹⁷ שוֹרְף המלרעיות אגב היחטפות התנועה הקצרה המלעילית המקורית. אך מאחר שההברה המוטעמת בהפסק הייתה ארוכה, נשתמרה בה הטעמת מלעיל: יִשְׁבוּ, יִדְּף, שוֹרְף (הסגול הוא סגול ארוך!).¹⁸ נמצאנו למדים שבשלב זה צורות ההפסק הן הארכאות, כי שמרו על מקום הטעם הקדום ועל התנועה המקורית (אגב הארכתה ובגלל הארכתה).¹⁹

הארכה זו יש בה חריגים לא-מעטים, ועיינו בן-דוד לאורך כל הספר. בולטת הנטייה להימנע מהארכת הפסק כשהטעם בהברה מלעילית סגורה,²⁰ עד שבמשקלים ידועים (מעין עתיד נסתרות) אין (כמעט) למצוא הארכת פתח לקמץ, מעין תִּפְחֵ'לָנָה, זְקַנְתִּי בהפסק. צמצום הארכת ההפסק במצב זה אינו מפתיע, שהרי אחרי התנועה שהייתה צריכה להתארך נמצאים עיצור מחוסר תנועה ועיצור בעל תנועה. במצב זה הדובר או הקורא היה צריך לחסוך אוויר בכדי להיות מסוגל לבטא אחרי תנועת ההפסק עיצור מחוסר תנועה ועיצור

16 עיינו בן-דוד (לעיל הערה 1), עמ' 100-114.

17 תנו דעתכם לקמץ > ā בהברה הראשונה שהייתה במקורה פרטונית על ידי הארכה פרטונית. עיינו למשל בלאו, עיונים (לעיל הערה 4), עמ' 90, הערה 6.

18 סגול ארוך מופיע גם לפני אות נחה. כך למשל: יִדְּף, תגְלִינָה; יגְלָה; תמְצָאנָה.

19 על צורות אלו הסתמך קימרון (לעיל הערה 3) כשהציע להשתית את המורפולוגיה העברית על צורות הפסק. אולם בשלב הראשון ובשלב השלישי דווקא צורות ההפסק הן המשקפות מבנה מאוחר מצורות ההקשר.

בעל תנועה, ועל כן קרה שלא נותר לו אוויר בשביל להאריך את תנועת ההפסק.

אולם אין לשכוח שהארכת הפסק אינה אלא נטייה בלבד, נטייה חזקה אמנם, אך אינה מעתק הגאים של ממש, שהרי אין מקום ההפסק קבוע באופן ברור. יותר ממה שצורות ההפסק הן חלק של הלשון (langue), הן חלק של הדיבור (parole), במידה לא-מעטה צורות של רשות, כשבידי הדובר האפשרות לסיים בהן את המשפט או לכוללן בו. בן-דוד עמד בצורה מקיפה על החריגים הרבים.

נדירים המקרים של דגש בהפסק,²¹ מעין תְּדִלוֹ (שופטים ה, ז). מאחר שמבחינת המקצב זהות הברה פתוחה בתנועה ארוכה והברה סגורה בתנועה קצרה, אני מציע לראות בדגש של תְּדִלוֹ ודומיו דגש חזק לכל דבר. במקום הארכת הצירה בהברת דָּ ב-תְּדִלוֹ, באה הברת דָּל בצירה קצר בהברה סגורה בעטיו של הדגש החזק, הוזהה במקצבו לְך בצירה ארוך.

אולם הנטייה להשתמש בהפסק בצורות ארוכות אינה מצטמצמת בהארכת ההברה המוטעמת. היא משתקפת בכמה קווי לשון נוספים, אומנם מבודדים למדי, אך אינם חסרי חשיבות:

ב) ברגשטרסר עמד על כך שבהפסק יש נטייה לבנות את עתיד קל של פועלי פ"נ בלא הידמות הנו"ן, מעין ינצ'רו.²² הוא מפקפק אם אומנם השתייכו צורות אלו ללשון החיה, אך מאחר שקו לשון זה אינו אלא אחת מדרכי הארכת ההפסק, המתועדת היטב, אין סיבה לפקפק במציאותו בלשון החיה. יש להניח כי דגש חזק אינו מציין הכפלת עיצור ממש אלא הארכתו בלבד. אם אכן זה המצב, הרי צורה המכילה שני עיצורים ארוכה מצורה המכילה עיצור אחד מוארך. על כן צורה מעין ינצ'רו ארוכה מצורה בדגש חזק יצ'רו. לפיכך שכיחות יחסית צורות בשמירת הנו"ן בהפסק.

ג) כאמור יש להניח כי דגש חזק אינו מציין הכפלת עיצור ממש אלא הארכתו בלבד, ואם אכן זה המצב, הרי צורה המכילה שני עיצורים ארוכה

20 בן-דוד (לעיל הערה 1), עמ' 301-311.

21 עיינו בדוגמאות שהביא בן דוד (לעיל הערה 1), עמ' 322, סעיף 8.1.1.8, הרואה בהם דגש לתפארת הקריאה.

22 ברגשטרסר (לעיל הערה 6), עמ' 523.

מצורה המכילה עיצור אחד מוארך. על כן צורה מעין גְמֻלְתָּהוּ ארוכה מצורה מעין גְמֻלְתָּהוּ. והנה בהפסק רק צורות ארוכות מעין קְטֻלְתָּהוּ²³ מתועדות, אולם בהקשר מצויה לא רק הצורה הארוכה קְטֻלְתָּהוּ אלא גם הצורה הקצרה קְטֻלְתָּהוּ. נמצאנו למדים שבהפסק משמשת רק הצורה הארוכה, ואילו בהקשר גם הקצרה.

ד) בפועלי ל"י יש נטייה להשתמש בהפסק בצורות השומרות על היו"ד השורשית, צורות הארוכות כמובן מן הצורות שהשילו את היו"ד.²⁴ כאן חברו יחד נטיית ההפסק לצורות ארוכות והעובדה שבגלל הארכת ההפסק קדמה תנועה ארוכה ליו"ד, מצב שבו משתמרת היו"ד השורשית.²⁵

ה) הצורות הארוכות של העתיד בסיומת -וין/-ין (לעומת הצורות הקצרות בסיומת -ו/-י) שכיחות במיוחד בהפסק.²⁶

ו) גם משפט מעין 'סבוני גם סבבוני' (תהלים קיח, יא) משקף את הנטייה להשתמש בהפסק בצורה ארוכה מן ההקשר.

ג. העתקת הטעם בהפסק להברה סגורה סופית מקורית

בשלב הבא, אחרי שהארכת התנועה המוטעמת בהפסק חדלה לפעול, נעתק הטעם בהפסק מהברה מלעילית פתוחה (שהכילה תנועה ארוכה בעטייה של הארכת ההפסק) להברה סגורה סופית,²⁷ מעין וַיִּצְפֹּשׁ.²⁸ מעתק זה הוא מעתק מאוחר יחסית,²⁹ וזאת מן הטעמים האלה:

- 23 נוסף לשני העיצורים (לעומת עיצור דגוש) מכילות צורות ההפסק הארכת הפסק: קמץ במקום פתח. הפתח נשתמר בהפסק רק בצורה אֶהֱבֵתָהוּ (שמואל א יח, כח).
- 24 על נטייה זו עיינו: ברגשטרסר (לעיל הערה 6), עמ' 614.
- 25 ' בלאו, 'בעיות בתורת ההגה והצורות של עברית המקרא', לשוננו, ס (תשנ"ז), עמ' 185-184.
- 26 ברגשטרסר (לעיל הערה 6), עמ' 336-338.
- 27 למעשה מדובר בצורות שהברתן האחרונה הייתה סגורה כבר לפני נשילת התנועות הקצרות הסופיות. אין מעתק טעם זה יכול לחול על מילים שאיבדו בעברית בתקופת הטעמת המלעיל הכללית את תנועתן הסופית, שהרי עם אובדן התנועה הסופית הן נהיו מלרעיות!
- 28 לפרטים עיינו: J. Blau, *Topics in Hebrew and Semitic Linguistics*, Jerusalem: 1998, pp. 36-49. עוד עיינו שם, עמ' 45, הערה 27 בנוגע לאפשרות שהטעם עבר גם מהברה סגורה מלעילית למלרע, אולם הדוגמאות מסופקות, שהרי גם בצורות הקשר הטעם מלרע.

(א) הוא חל אחרי שהארכת ההפסק חדלה לפעול (עיין לעיל), שהרי וַיִּנְפֹּשׁ היא בפ"א פתוחה ולא קמוצה.

(ב) המעתק פעל אחרי שתי"ו הנקבה של שְׁמִרָה נעלמה, שהרי לו הייתה ההברה האחרונה של שְׁמִרָה סגורה (*Samarat), היה מעתק הטעם חל גם עליה. ודומה הדבר לגבי ה"א של ה"א המגמה.

(ג) מאידך, חוק פיליפי עדיין פעל בעת מעתק טעם זה או אחריו, והוא אשר העתיק את הצירה (חיריק) של *וינפֹּשׁ לפתח: וינפֹּשׁ.

ד. שינוי איכות התנועה המוטעמת בהפסק

השלב האחרון המתועד בבניית צורות הפסק בטברנית הוא שינוי בתנועה, חולם חסר בהקשר לעומת קמץ בהפסק.³⁰ זה קן לשון מאוחר מאוד, שחל על מקרים מעטים כי לא הספיק להתרחב כדי מעתק הגאים של ממש, וספק אם הוא מתועד בכלל במסורת הבבלית. רוצה לומר, הוא צמח כפי הנראה רק אחרי שהמסורת הבבלית נתפרדה מן הטברנית;³¹ שהרי הכתוב הבולט לענייננו, ה-locus classicus, 'כאשר שכלתי שכלתי' (בראשית מג, יד) לובש בבבלית³² את הצורה 'כאשר שכלתי שכלתי'.³³ וגם צורת ההפסק הבולטת השנייה עז (מקביל בהקשר לעז) בעמוס ה, ט³⁴ מונעת בבבלית בחולם.³⁵ לכאן שייך גם יטרף (בראשית מט, כז) לעומת אטרף / יטרף בהקשר. בדומה יטרף בהפסק (דברים כג, כ; משלי כג, לב) לעומת ישך בהקשר (קהלת י, יא). אולם יש לזכור כי הן בטברנית הן בבבלית משקלי יפעל / יפעל עשויים להתחלף, ועל כן

29 אך אין להוכיח שהיא מאוחרת להארכה הפרטונית, שהרי את הנר"ן הקמוצה של וַיִּנְפֹּשׁ יש להסביר כמשקפת הארכת הפסק מן התקופה שוינפֹּשׁ הייתה עוד מלעילית ולא כהארכה פרטונית.

30 בן-דוד (לעיל הערה 1), עמ' 313-318.

31 לפרטים עיינו במאמרי שבדפוס: 'על מוצאו של הניקוד הבבלי', זכרונות האקדמיה הלאומית למדעים.

32 ייבין, מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי, ירושלים תשמ"ה, עמ' 437.

33 ליד שכלתי שבהפסק בשתי עדויות; לדעת ייבין (שם) העדויות אינן משובחות.

34 ייבין (לעיל הערה 32), עמ' 803.

35 בראשית מט, ג. הכתוב השני, המכיל עז במשמעות עז בהפסק לפי הניקוד הטברני, אינו מתועד במסורת הבבלית.

התפרסות 'חולם בהקשר / קמץ בהפסק' עשויה להיות מקרית. השווה למשל בהפסק התחלפות יחבש / יחבש.³⁶ יבגד משמש דווקא בהפסק, ונבגד בהקשר, וכן יפשט, ואילו חילופי ימעל / ימעל אינם מותנים. גם חילופי עתיד קל של תמ"ם, איתם לעומת יתם, אינם כה ברורים כפי שעולה מדברי בן-דוד,³⁷ כי פתח (לא קמץ, כלומר צורת הקשר) נמצא בטפחא במדבר יד, לה, והשווה גם בבבלית בראשית מז, יח: פתח בהקשר (ותתם) לעומת חולם בטברנית.³⁸ מבחינה היסטורית ברור שלאור הבינוני / שם התואר תם, במקורו נטה תמ"ם בעתיד קל בפתח ולא בחולם. והוא הדין לגבי חפ"ץ, יחפץ בהפסק, יחפץ בהקשר: צורת היסוד היא יחפץ (> יחפץ), כפי שמוכיח חפץ.

גם במקרים אחרים ברור שלפחות מבחינה דיאכרונית צורת ההפסק בקמץ אינה רק גלגול של שינוי התנועה בהפסק. עד כמה המצב עשוי להיות מסובך מראים קטן / קטן וכן שד / שד. אשר לקטן / קטן הרי בבבלית רק קטן מתועד, וקטן נמצא רק במסורת הצעירה של הניקוד הבבלי.³⁹ אך מאחר שלאור צורות מעין קטנתי ברי כי קטן קדום הוא, ומאחר שהחילופים 'הקשר חולם / הפסק קמץ' מצומצמים, מסתבר שהכפולה קטן / קטן קדומה, ושכסוף השתלט קטן. אין לשכוח שגם במסורת טבריה וגם בזו של בבל הנקבה והריבוי (קטנה, קטנים) גזורים מקטן. על כל פנים החילוף 'הקשר חולם / הפסק קמץ' אינו מתועד במילה זו בבבלית. ואשר לשד / שד-שד,⁴⁰ לכאורה נראה לפיו שצורת היסוד של המסורת הבבלית היא שד! אולם נגד הנחה זו מעידה צורה מעין שדים, הגזורה מן שד. גם כאן נראה אפוא להניח כפולה שד⁴¹ / שד-שד.

סוף דבר: נראה אפוא כי 'הקשר חולם / הפסק קמץ' צמח בטברנית אחרי היפרדות המסורת הבבלית, ובבבלית קשה (עדיין?) לגלותו.⁴²

36 בן-דוד (לעיל הערה 1), עמ' 314.

37 שם, עמ' 313, בתחתית העמוד.

38 ייבין (לעיל הערה 32), עמ' 618.

39 שם, עמ' 948.

40 השו: שם, עמ' 773-774.

41 T. Nöldeke, *Beiträge zur semitischen Sprachwissenschaft*, Strassburg 1910, p. 121 אינו נוטה להניח בערבית u, אך לאור המסורת הבבלית – שמא לא בצדק.

42 ויש להעיר כאן על שני מקרים מיוחדים: (א) שריון / שרין / סריון אינו משקף כפי

יהושע בלאו

ה. סיכום

מצאנו ארבעה שלבים של צורות הפסק: (1) נשילת תנועה סופית; (2) הארכת הפסק; (3) מעתק הפסק ממלעיל למלרע להברה סגורה (מקורית); (4) מעתק לא קבוע (ספורדי) של חולם חסר מוטעם לקמץ בהפסק.

הנראה את קו הלשון הנידון – שלא כדעת בן-דוד (לעיל הערה 1), עמ' 313 – אלא את חוסר הקביעות של הגאים במילה שאולה, המשתקפת אף בחילופי ש / ס. (ב) 'עולם וְעָד' הנפוץ, המשקף 'הקשר פתח / הפסק סגול', התהווה אולי על ידי דיסימילציה במחבר פנימי פתוח (כששתי מילים מחוברות לכדי יחידת טעם אחת). וְעָד המקורי (בהפסק) נעתק לְוָעָד כדי למנוע שני קמצים רצופים שלא הפריד ביניהם אלא עיצור גרוני שמבטאו נחלש.